

5. Komunikace osob se sluchovým postižením

(charakteristika a význam mezilidské komunikace, formy komunikace u jedinců se sluchovým postižením)

(Kateřina Blatná, 350578)

Komunikace – vymezení pojmu

- z latinského **communicatio** = spojování, sdělování
- obecně **lidská schopnost užívat výrazové prostředky k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů**

Druhy komunikace

- **verbální**
mluvené artikulované jazyky, psané formy řeči, znakované jazyky
- **nonverbální**
pohledy, výrazy obličeje (mimika), pohyby (gestika), fyzické postoje (posturologie), vzdálenost (proxemika), doteky (haptika)

Komunikace osob se SP

2 základní typy komunikačních systémů:

- **audio-orální KS**
mluvená řeč, psaná řeč, odezírání
- **vizuálně-motorické KS**
český znakový jazyk, znakovaná čeština, prstová abeceda, pomocné artikulační znaky aj.

Komunikační formy SP

1. mluvená řeč
2. odezírání
3. psaná forma řeči

4. systémy manuální komunikace

a) vázané na strukturu řeči:

- pomocné artikulační znaky (PAZ)
- prstová abeceda
- fonémické posunkové kódy (Hand-Mund systém, Cued Speech)
- znakované jazyky (znakovaná čeština)

b) znakové jazyky (znakový jazyk)

c) mimika, gestikulace, dramatizace, pantomima

Z pohledu legislativy

- zákon č. 155/1998 Sb., o **komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob**, ve znění **zákona č. 384/2008 Sb.**, (v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.)
- dříve zákon č. 155/1998 Sb., o **znakové řeči**
- definuje ...
- **český znakový jazyk**
- **komunikační systémy vycházející z českého jazyka**

Komunikační systémy vycházející z ČJ

- **znakovaná čeština;**
- **prstová abeceda + taktilní forma;**
- **vizualizace mluvené češtiny;**
- **písemný záznam mluvené řeči;**
- Lormova abeceda;

- Daktylografika;
- Braillovo písmo s využitím taktilní formy;
- taktilní odezírání;
- vibrační metoda Tadoma

Psaná forma řeči

- cílem je rozumět psanému textu a umět vyjadřovat myšlenky psanou formou
- stupně výuky čtení:

Odezírání

- = vnímání mluvy zrakem a její chápání podle pohybů úst, mimiky, výrazu očí a gestikulace
- SP vnímá při odezírání **kinémy** (mluvně pohybové útvary odlišitelné od jiných)

Proč se odezírá pokaždé s jiným úspěchem?

záleží na:

- prostředí
- mluvící osobě
- odezírající osobě

Jak usnadnit odezírání?

- klidné osvětlené místo
- být tváří otočený k odezírajícímu
- vhodná vzdálenost (odezírající určí sám)
- upozorníme odezírajícího, že chceme začít hovořit

- řekneme předem téma hovoru
- mluvíme výrazně (nepřehánět artikulaci – nepřirozené) a mírně pomaleji než obvykle
- nežvýkáme
- nedáváme ruce blízko úst
- vyhýbáme se slovní vatě
- ptáme se: „Co jsi rozuměl?“, nikoli „Rozumíš?“
- necháváme odezírajícího častěji odpovídat, abychom zjistili, zda nám rozuměl
- sledujeme výraz odezírajícího

Pomocné artikulační znaky

- PAZ = gestické pomůcky k **podpoře vnímání a produkce hlásek**, podávají informaci o tom, **jak se tvoří jednotlivé hlásky a hlásková spojení**
- **využívají se při tvoření, fixaci a automatizaci správné artikulace u SP**
- upozorňují na správnost:

Prstová abeceda

- užívá **různých poloh a postavení prstů k vyjádření hlásek nebo písmen**
- **druhy:** jednoruční, obouruční, smíšená; daktyl dlaně, daktylografika
- **výhody :**
- **nevýhody :**

Znakovaná čeština

- vizuálně motorická komunikační forma **odvozená od mluveného jazyka**
- využívá **znaky znakového jazyka a gramatiku českého jazyka**
- „... **uměle vytvořený jazykový systém** využívající gramatické prostředky češtiny, která je **současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována**. Spolu s jednotlivými **českými slovy** jsou pohybem a postavením rukou ukazovány odpovídající **znaky českého znakového jazyka**.“
- „... **v taktilní formě jako komunikační systém hluchoslepých osob, které ovládají český jazyk**.“

Znakový jazyk

- tzv. **vlastní znakový jazyk neslyšících** (přirozený jazyk neslyšících)
- vizuálně-motorický prostředek komunikace
- umožňuje plnohodnotnou komunikaci
- vlastní gramatika i vlastní slovník

ZJ v zákoně

- „...**přirozený jazyk a plnohodnotný komunikační systém** tvořený specifickými **vizuálně-pohybovými prostředky**, tj. **tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu**.“
- „...**jako komunikační systém hluchoslepých osob v taktilní formě**, která spočívá ve vnímání jeho výrazových prostředků prostřednictvím hmatu.“

Gestuno

- **nadnárodní znakový systém**

Mezinárodní znakový systém

- znakový systém vyvinutý z Gestuna (**obdoba esperanta mluvených jazyků**)
- soubor vizuálních **znaků vybraných z různých znakových jazyků** (zejména z **ASL**)
- MZS **nemá konkrétní gramatiku**, využívá ovšem **prostor** podobně jako u všech ZJ, je **velmi vizuální**
- lze se s ním setkat při tlumočení **mezinárodních akcí neslyšících** (konference, Deaflympiáda)
- MZS lze označit za „**živý organismus**“, neustále se **vyvíjí díky setkáváním neslyšících z celého světa**

Navázání kontaktu

- **zvuk**
- **dotek**
- **jiná osoba**
- **vibrace**
- **pohyb**
- **světlo**

Pravidla pro kontakt dotekem

- **nikdy:**
 - zezadu, hlava, záda, ruka od lokte dolů
- **kdykoli, kdokoli:**
 - rameno a horní část paže
- **důvěrné:**
 - stehna – pokud sedíme, osoby se již musí znát
- **velmi důvěrné:**

- přední část těla, ruce od loktů dolů – pokud neznakují (artikulační orgán)
- u dětí pravidla neplatí

Znakování s miminky

www.znakovanismiminky.cz

Baby signs

www.babysigns.cz

Komunikační systémy pro osoby s HS

Literatura

- HORÁKOVÁ, R. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. 1.vyd. Praha: Portál, 2012. 159 s. ISBN 978-80-2620-084-0.
- HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: FRPSP, 1997.
- KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Praha: Grada, 2006.
- KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 2002.
- STRNADOVÁ, V. *Hádej co říkám aneb Odezírání je nejisté umění*. Praha: Helix, 2001.
- Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob